

İSRAİL-FİLİSTİN SORUNUNA BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ: TÜRKİYE'NİN GARANTÖRLÜK TEKLİFİ

SONER DOĞAN | MESUT ÖZCAN

GİRİŞ

7

Ekim'de Hamas'ın gerçekleştirdiği operasyon sonrası İsrail'in Gazze'ye yönelik başlattığı saldırılar ikinci ayını doldururken, ABD başta olmak üzere Batılı ölkeler, değil kalıcı çözümlerine, "ateşkes" çağrılarına bile kulaklarını tıkamış

durumda. Mevcut uluslararası düzenin ve Birleşmiş Milletler (BM) sisteminin krizleri önleme veya çözümler üretme fonksiyonunu yitirdiğine dair en güçlü işaret hâline gelen Gazze, siyaset, adalet, düzen, barış arayışı, insan hakları gibi pek çok alanda geniş ölçekli bir kurumsal çarpıklığı da gözler önüne sermektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde çerçevesi çizilen uluslararası düzenin işleyişinin ve krizleri önleme becerisinin tıkanıp açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Suriye kriziyle uluslararası kamuoyunda belirginleşmeye başlayan bu durum, Ukrayna kriziyle netleşmiş ve Gazze'ye yönelik saldırılarla birlikte inkâr edilemeyecek bir görünüm kazanmıştır.

Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Kahire'de Mısır Dışişleri Bakanı Samih Şukri ile ortak basın toplantısı düzenledi.

ABD'nin 7 Ekim sonrası dönemde öne çıkan söylemleri ve hamleleri, Ortadoğu'da kalıcı bir düzen ve barış inşası için umut vermemektedir. Ortadoğu politikasının merkezine İsrail'in güvenliğini yerleştirmiş olan Washington, 7 Ekim'den hemen sonra bölgeye uçak gemilerini göndermiş ve Arap başkentlerini dışişleri bakanı seviyesinde ziyaret ederek bir tür baskı politikasına başvurmuştur. Böylece ABD'nin temel önceliğinin sadece "İsrail'in güvenliği" olduğu net bir şekilde anlaşılmıştır. Diğer taraftan uluslararası kamuoyuna karşı sessiz kalmamak için hem BM gibi uluslararası kuruluşlar hem de küresel toplum tarafından öteden beri her fırsatta dile getirilen "iki devletli çözüm" ve

"sivillerin zarar görmemesi" gibi çağrılarını sürdürmektedir.

Arap dünyasında ise manzara oldukça karmaşıktır. Gazze'deki gelişmelerden doğrudan etkilenme potansiyeli bulunan ve gelişmeleri yüksek sesle dillendirmeseler dahi ilk etapta bir tür güvenlik tehdidi olarak değerlendiren Mısır ve Ürdün, hâlihazırda çatışmaya taraf olmamak için kaçınma politikaları izlemektedir. Bunun yanı sıra İbrahim Anlaşmaları ile son yıllarda İsrail ile ilişkilerini geliştiren ve siyasi düzeyde normalleştiren BAE ve Bahreyn yanında, Suudi Arabistan'ın 7 Ekim'i "Tel Aviv ile yolunda giden ilişkilerin gelişimi sürecinde arzu etmedikleri ve en az zararla geride bırakmak istedikleri bir kırılma" olarak gördükleri

ileri sürülebilir. Filistin'e verdikleri destekle öne çıkan Katar, Kuveyt ve Cezayir gibi ülkeler dışındaki diğer Arap ve Müslüman ülkeler ise daha çok kendi sorunlarıyla meşgul durumdadır. Katar, İsrail'in Gazze'ye yönelik başlattığı saldırılardan bu yana "ateşkes, insani yardımların ulaştırılması ve çözüm" arayışı için en çok öne çıkan Arap ülkesidir. Mısır ve Katar istihbaratının birlikte yürüttüğü ve 6 gün süren "insani ara" süreci bunun en önemli işaretidir. Mısır'ın kısa süreli geçişler için Refah Sınır Kapısı'nı açması da yaralıların ve üçüncü ülke vatandaşlarının tahliyesiyle insani yardımların ulaştırılması açısından önemli görülmektedir. Çatışmanın başından bu yana, bölgede Hizbullah, Haşdi Şabi, Husiler gibi Şii devlet dışı silahlı gruplarla ilişkisi nedeniyle ne yapacağı en çok tartışılan aktörlerden biri olan İran'ın, siyasal çıkışlarını bir kenara bırakırsak çatışmanın tarafı olma noktasında bir niyet taşımadığı yaygın bir kanı hâline gelmiştir.

SORUNLARA ÇÖZÜM ARAYIŞINDA YENİ DÖNEM VE GARANTÖRLÜK ÖNERİSİ

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde çerçevesi çizilen uluslararası düzenin işleyişinin ve krizleri önleme becerisinin

tıkandığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Suriye kriziyle uluslararası kamuoyunda belirginleşmeye başlayan bu durum, Ukrayna kriziyle netleşmiş ve Gazze'ye yönelik saldırılarla birlikte inkâr edilemeyecek bir görünüm kazanmıştır.

Türkiye'nin Somali'den Libya'ya, Katar'dan Irak'a, Suriye'den Karabağ'a, Balkanlardan Orta Asya'ya, Ukrayna'dan Filistin'e kadar geniş bir coğrafyada barış ve istikrarın sağlanması yönünde büyük çaba sarf etmektedir. Ukrayna-Rusya savaşında da görüldüğü üzere, Türkiye bölgesindeki çatışma ve savaş durumlarında, ilgili ülkelerle doğrudan ilişki içerisinde olarak sorunun çözümünde aktif olarak yer almaktadır. Benzer şekilde Azerbaycan'ın Ermenistan işgalinden kurtardığı Dağlık Karabağ'da ateşkesin kalıcı hâle gelmesi noktasında Rusya ile birlikte ortak gözlem merkezi kuran Türkiye'nin, tarafları ateşkes ve barış sürecini kalıcı hâle getirmeye teşvik ettiği görülmektedir.

Türkiye'nin çözüm üretme yaklaşımını, 7 Ekim sonrası süreçte de sürdürdüğü görülmektedir. Hamas'ın operasyonu ve İsrail'in başlattığı saldırılar karşısında itidal çağrısında bulunan Türkiye, Batılı ülkelerin İsrail'i koşulsuz şekilde desteklediği bir ortamda "kalıcı çözüm" ve "çatışmaların daha geniş

Türkiye'nin sorunun çözümünü için öne çıkardığı en önemli öneri ise "garantörlük modeli"dir. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın 16 Ekim'de yaptığı açıklamada iki temel pozisyonu öne çıkardığı görülmektedir. Birincisi, "uluslararası toplumun İsrail'i zorlayacak bir tavır alması", ikincisi ve en önemlisi ise "garantörlük önerisi"dir.

bir alana yayılmadan kontrol altına alınması" çağrısını öne çıkarmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 8 Ekim'de yaptığı konuşmada işaret ettiği gibi Türkiye'nin temel yaklaşımı Ortadoğu'da kalıcı bir barış için Filistin meselesinin çözülmesi gerektiğidir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ve Türkiye'nin, Gazze'deki saldırıların sona ermesi ve Filistin'de kalıcı bir barışın inşası için öne çıkardığı bir diğer söylem ise "bölgede söz sahibi olan tüm aktörlerin barış sürecine katkı vermesi"dir. Türkiye'nin sorunun çözümü için öne çıkardığı en önemli öneri ise "garantörlük modeli"dir. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın 16 Ekim'de yaptığı açıklamada iki temel pozisyonu öne çıkardığı görülmektedir. Birincisi, "uluslararası toplumun İsrail'i zorlayacak bir tavır alması", ikincisi ve en önemlisi ise "garantörlük önerisi"dir. Fidan'ın, Filistin tarafına garantör olacak ülkelerin bölgeden olması gerektiğine dikkati çekerek Türkiye'nin de bu ülkeler arasında yer alabileceğini ifade etmesi hem İsrail-Filistin meselesi açısından hem de 7 Ekim sonrası dönem için bir ilk olarak dikkat çekmektedir.

Tarihsel bağlamda bakıldığında Türkiye, garantörlük mekanizmalarının hayata geçirilmesinde ve işlevselliğini korumasında önemli roller üstlenmiştir. 1921 yılı gibi erken bir dönemde Sovyetler Birliği ile imzalanan Moskova Antlaşması ile Nahçıvan bölgesinde garantör ülke statüsü elde eden Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan arasında imzalanan Kars Antlaşması ile de bu pozisyonunu sürdürmüştür. Dolayısıyla Türkiye, bir asrı aşkın süredir bölgede barış ve istikrarın sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Benzer şekilde Suriye'de milyonlarca sivilin Rusya, Esad rejimi ve İran destekli Şii milis örgütlerin ağır bombardıman ve saldırılarına maruz kaldığı İdlib'de Türkiye, Rusya

ile birlikte kurduğu çatışmasızlık mekanizması sayesinde bölgede tansiyonun düşürülmesine ve sivillere yönelik tehdidin azaltılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Bugün Ortadoğu coğrafyasında 100 yılı aşkın bir süredir bölgenin normal hâline gelen düzensizliğin, istikrarsızlığın, kırılganlıkların, çatışmaların ve krizlerin etkisini görmekteyiz. Bu durumun en can yakıcı örneği ise Filistin'dir. 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve etkileri 21. yüzyılda bütün etkisiyle devam eden İsrail-Filistin çatışması, ne İkinci Dünya Savaşı sonrasında ihdas edilen uluslararası düzenin dinamikleri içerisinde ne de Soğuk Savaş sonrası konjonktürde çözülememiştir. Belirsizliğin giderek arttığı günümüzde bu meselenin çözümsüz bırakılmasının daha büyük krizlere ve sorunlara kapı aralayacağı bir gerçektir. Özellikle Gazze'de yaşayan Filistinlileri başka ülkelere göç etmeye zorlamak veya Sina Çölü'nde onlar için bir alan inşa etmek, sorunu daha da karmaşıktırma, çatışmayı bölgesel ölçekte yayma dışında bir anlam taşımayacaktır. Bu senaryonun Gazze'de işlemesi durumunda bir sonraki aşama Batı Şeria ve Kudüs merkezli yeni bir göç ve daha derin bir çatışma sarmalı olacaktır. Uzun yıllardan bu yana abluka ve saldırılar altındaki Gazze'nin İsrail tarafından işgal edilerek denetim altına alınması ve bu bölgeye yönelik yeni yerleşim politikalarının uygulanması da çatışma dinamiklerini canlı tutmaya devam edecektir.

Böylesi bir ortamda Türkiye'nin sunduğu garantör ülkeler formülü, krizin önlenmesinde ve iki devletli çözüme gidecek yolda önemli bir yapı taşı olarak öne çıkabilir. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın da işaret ettiği gibi iki devletli çözümün sağlanması için "bir tavrın geliştirilmesi" gerekmektedir. Uzun yıllardan bu yana hem bölge ülkeleri hem

de Batılı ölkeler başta olmak üzere uluslararası toplum "1967 sınırlarına dayalı iki devletli bir çözüml" istediklerini ifade etmelerine karşılık, bunun nasıl mümkün hâle geleceği noktasında somut adımlar atamaktadır. Elbette ki garantörlük formülü de bir asrı aşan ve farklı nedenselliklerle, kimliklerle, dini-siyasi motivasyonlarla örölmü bir soruna kolayca bir çözüml getirmeyebilir. Ancak güçlü bir mekanizmaya dayalı, somut adımların atıldığı bir formöl, krizin sönmölenmesi, çatışmaların yatıştırılması ve krizin/çatışmaların yakın gelecekte bölgesel veya küresel ölçekte yayılması nı sınırlandırması açısından yeni bir düzeni şekillendirebilir.

GARANTÖRLÜK MODELİ VE SENARYOLAR

Burada üzerinde durmamız gereken konu Türkiye'nin önerdiği garantörlük modelinin nasıl ve hangi yöntemle olması gerektiği sorusudur. "Türkiye'nin bu süreçteki taktiksel ve stratejik amaç ve hedefleri nasıl şekillenmelidir" sorusuna yanıt aranmalıdır. Sürecin başından bu yana gerek Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan gerekse Dışışleri Bakanı Hakan Fidan tarafından yapılan açıklamalarda göröleceği üzere Türkiye'nin garantörlük modelinin temelinde iki devletli bir sisteme

dayalı bağımsız bir Filistin ve İsrail devletinin varlığının kabul edilmesi bulunmaktadır. Ayrıca, her iki tarafa da güvenlik garantilerinin sağlanması ve bu sürecin uluslararası bir mekanizma tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Garantörlük mekanizması çerçevesinde kurulacak bir yapının barışı güvence altına alabileceği, tarafların anlaşmayı ihlal etmesinin önüne geçebileceği aksi durumda ise güç kullanımını dâhil cezai yaptırım uygulanabileceği modelden bahsedilmektedir.

Türkiye'nin hazırlayacağı modelde olması gerekenlerin yanı sıra sürecin içerisinde yer alan temel zorlukları da dikkate alması uygulamak istediği stratejisi açısından önemli olacaktır. Öncelikli olarak böyle bir mekanizmanın İsrail tarafından kabul edilmesi oldukça zor görünmektedir. Ancak Gazze'deki saldırılar ve çatışma sonrası dönemle ilgili Washington'ın açıklamaları dikkatle takip edildiğinde bölgede bir gücün bulundurulması için başta Mısır ve Katar ile görüşmelerin yapıldığı değerlendirilmektedir. Gazze'nin işgal edileceği bir senaryoyu kabul etmeyeceğine dair işaretler veren Washington'ın belirttiği, söz konusu gücün bir barış gücü mü yoksa birkaç ölkenin katılımıyla mı olacağı belirsizdir. Böylesi bir durumda Türkiye'nin garantörlük öneri-

Türkiye'nin garantörlük önerisini sadece Washington ile değil, Mısır, Katar, Suudi Arabistan, Ürdün gibi bölge ölkeleri yanında İspanya, İtalya gibi Avrupa Birliği ölkeleri ve İngiltere ile paylaşması, somutlaştırması önemlidir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının ele alındığı İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Arap Ligi Olağanüstü Ortak Zirvesi'ne katıldı.

sini sadece Washington ile değil, Mısır, Katar, Suudi Arabistan, Ürdün gibi bölge ülkeleri yanında İspanya, İtalya gibi Avrupa Birliği ülkeleri ve İngiltere ile paylaşması, somutlaştırması önemlidir. İsrail'e komşu ülkelerin ve bölge ülkelerinin kabul edebileceği bir senaryonun Washington, Tel Aviv ve Avrupa ülkeleri tarafından da ele alınabileceği özellikle İngiltere gibi ülkelerin verebileceği olası bir desteğin garantörlük modelini öne çıkarabileceği unutulmamalıdır.

İkinci zorluk ise söz konusu garantör ülkelerinin kimlerden oluşabileceğidir. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Filistin'e garantör olacak ülkelerin bölge ülkelerinden oluşmasını önermektedir. Bu açıklamalar dikkate alındığında bölge ülkelerinin dâhil olacağı bir garantörlük mekanizmasını tartışmaya açmanın ve senaryolaştırmanın anlamlı olacağı

anlaşılmaktadır. İlk olarak bölgesel ölçekte İsrail-Filistin meselesinin tarihsel bağlamı, etkileri dikkate alındığında Mısır ve Ürdün gibi komşu ülkelerin bu masada yer almasının önemli olabileceği değerlendirilmektedir. Ürdün, hâlihazırda milyonlarca Filistinliye ev sahipliği yapması ve Mescid-i Aksa ve çevresindeki kutsal mekânları koruma rolü nedeniyle meselenin tarafı olan bir ülkedir. Mısır da geçmişten bu yana gerek çatışmalara dâhil olması gerekse bölgedeki krizin yansımaları nedeniyle süreçten etkilenen bir aktördür. Bu nedenle olası bir garantörlük masasında hem Mısır hem de Ürdün yer almak isteyecektir. Her iki ülkenin de çatışmanın büyümesini istememesi ve olası bir zorunlu göç baskısına karşı çıkması, ateşkese yönelik girişimleri de Türkiye'nin garantörlük teklifine destek vermelerini sağlayabilir. Benzer şekilde Katar'ın da hem Hamas ve Filistin yö-

netimiyle olan ilişkileri hem de taraflar arasında oynadığı arabuluculuk rolüyle orta ve uzun vadede, çözüm önerisi tartışmalarıyla ilgili mekanizmaların kurulmasında yer alması muhtemeldir.

Öte yandan Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri, İsrail ile normalleşme politikası yürüten ve son çatışmalarda daha "dengeli" hareket eden bir davranış sergilemektedir. Hem BAE ve Suudi Arabistan hem de Mısır, Hamas'ın bölgedeki etkisinin artmasını istememektedir. Dolayısıyla Gazze merkezli bir garantörlük meselesinde söz konusu bu aktörler açısından da Hamas'ın varlığı tartışma konusu olacaktır. Bu noktada salt Gazze'ye odaklanmak yerine Filistin'in tamamına ve siyasi geleceğine odaklanılması bu tutumu biraz yumuşatabilir. Öte yandan Suudi Arabistan ve BAE, sahip oldukları siyasi ve ekonomik kartlarla masada ağırlık koyabilecek konumdadır. İran gibi Batılı ülkelerin yaptırımlarına maruz kalan ve İsrail tarafından bir güvenlik tehdidi olarak algılanan bir ülkenin garantörlük sistemine dâhil edilmesi ise oldukça zor görülmektedir. Bölgenin diğer aktörleri ise karşı karşıya kaldıkları kırılmalar, sorunlar ve kapasiteleri bağlamında çözüm üretme kabiliyetinden yoksun gözükmektedir.

Bölge sorunlarının, bölge ülkeleri tarafından çözülmesi temelde rasyonel bir öneri gibi görünse de Mısır, Ürdün, Katar, BAE, Suudi Arabistan gibi bölge ülkelerinden bazılarının garantörler içerisinde yer alması tartışılması gereken bir konudur. Unutulmamalıdır ki Ortadoğu bölgesindeki birçok Arap ülkesi, güvenlik ve korunma noktasında ABD gibi büyük bir gücün desteğine ihtiyaç duymaktadır. Ortadoğu'nun ABD hegemonyası açısından sahip olduğu önem ve Washington'un bölgedeki ağırlığı göz önüne alındığında bölge ülkelerinden oluşacak Filistin'e garantör ülkeler topluluğu bazı açılardan ABD'ye bağımlı olan ülkelere izlenimi verecektir. Bu durum kendi içerisinde bazı sorunları da beraberinde getirebilir.

Bu nedenle bizim temel önerimiz garantör ülkelerin sadece bölge ülkelerinden tercih edilmemesidir. Bunun yerine Türkiye'nin olası bir garantörlük modelinin bölgedeki barış ve istikrara yapacağı katkıyı başta Batılı müttefikleri olmak üzere dünya kamuoyuyla paylaşması ve söz konusu öneriye destek ve katılım için bölge dışı ülkelere bazılarını davet etmesi gerekmektedir. Bu ülkelerin başında İspanya, İtalya, İngiltere, Fransa, Endonezya, Güney Afrika, Çin gibi ülkeler gel-

. Ortadoğu'nun ABD hegemonyası açısından sahip olduğu önem ve Washington'un bölgedeki ağırlığı göz önüne alındığında bölge ülkelerinden oluşacak Filistin'e garantör ülkeler topluluğu bazı açılardan ABD'ye bağımlı olan ülkelere izlenimi verecektir.

Tartışılması gereken sorulardan biri "İsrail sınırları neresidir; Filistin toprakları nereleri kapsar" olmalıdır. Bu sorulara verilecek net bir yanıtın hem İsrail hem de Filistin için baskılayıcı olabileceği aynı zamanda garantörlüğe gidecek bir süreçte muhtemel garantör ülkelerin de net bir tutum almalarını kolaylaştırabilir. Ancak böylesi bir senaryo olası ihlaller karşısında taraflara yaptırım uygulama zemini oluşturabilir. Aksi hâlde garantörlük modelinde yaptırım gücü oldukça zayıf kalacaktır.

mektedir. Böylesi bir senaryoda hem İsrail'e garantörlük edecek muhtemel ülkeler dikkate alındığında bir güç dengesinin oluşmasına hem de garantörlük modeline diğer muhatapların da karşı çıkmayacağı bazı ülkelerin yer almasına olanak sağlanabilir. İngiltere her ne kadar sürecin başından bu yana İsrail'i destekler bir pozisyonda yer alsada garantörlük modelinde bir arabulucu veya Filistin tarafının hakları konusunda gözlemci olması elzem olacaktır. Bir NATO üyesi olarak İspanya'nın çözüm formülleri konusundaki girişimleri de dikkate alındığında ve İtalya'nın iki tarafla da konuşabilen bir aktör olduğu değerlendirildiğinde bu ülkelerin desteği aranmalıdır. Öte yandan Endonezya, Güney Afrika ve Brezilya'nın da söz konusu girişimi masada veya arka planda desteklemesi olumlu sonuçların elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Çin'in küresel rolü ve Ortadoğu'daki politikası dikkate alındığında her ne kadar Washington'ın tepkisini çekeceği bir gerçekse de hem İsrail hem de Filistin ile ikili ilişkilerini yürütebilen bir zemine sahiptir. Pekin'in bu pozitif rolünü çözüm tartışmalarına kanalize etmesi de bir kazanç olabilir.

Üçüncü zorluk ise garantörlük modelinin işletilmesi, tarafları destekleme veya baskılama noktasında nasıl bir yöntem

içereceğidir. AGİT Minsk Grubu formatının çözüm üretmekten uzak olan yapısı ve etkisi dikkate alındığında oluşturulacak olası bir garantörler topluluğunun amaç, misyon ve beklentilerinin net olması elzemdir. Çok aktörlü özellikle de farklı amaç, beklenti ve çıkarlara sahip olan geniş katımlı bir garantörler topluluğunun çözüm üretme imkânı da zayıf olacaktır. Özellikle dünyanın farklı bölgelerindeki çatışmalarda ortaya çıkan başarısız örnekler, Birleşmiş Milletler ve BM Güvenlik Konseyinin çözüm üretemeyen yapısı da dikkate alındığında bu noktanın önemi daha net anlaşılacaktır. Bu nedenle söz konusu garantörlük önerisinin kapsamı ve hedefi net olmak zorundadır. Bu çerçevede öncelikli olarak garantörlük öncesi tarafların bir masada buluşturulması ve olası bir ateşkes veya anlaşmanın şekillenmesi büyük önem arz etmektedir. Kurulacak garantörlük mekanizması ilk etapta söz konusu ateşkes sürecini koruma ve krizi önlemeye öncelik vermesi esas olarak kabul edilmelidir. Nihayetinde unutulmamalıdır ki İsrail, geçmişten bugüne başta BM kararları olmak üzere uluslararası hukuku ihlal eden çok sayıda adım atmıştır ve ABD başta olmak üzere İngiltere ve Fransa gibi BM Güvenlik Konseyi üyeleri tarafından desteklenen bir ülkedir. Olası bir

Dışışleri Bakanı Hakan Fidan ve New York'ta İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ile Arap Birliğinin oluşturduğu Temas Grubu üyesi ülkelerin dışışleri bakanları, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Antonio Guterres ile görüştü.

garantörlük mekanizmasında İsrail'i baskılamak hele ki ABD ve bazı Batılı ülkelerin İsrail açısından garantör olduğu bir masada hayli zor olacaktır.

Söz konusu zorluklardan bir diğeri sınır meselesidir. 1967 sınırlarına bağlı ve başkenti Doğu Kudüs olan bir Filistin devletinin inşası Doğu'dan Batı'ya birçok ülkenin desteklediği ve artık genel kabul görmüş bir söylem veya ilkedir. Ancak 1967 yılından bu yana işgalin veya yerleşimci politikasının tüm hızıyla devam ettiği göz önüne alındığında söz konusu söylemin pratikte zayıfladığı da bir gerçektir. Bu nedenle tartışılması gereken sorulardan biri "İsrail sınırları neresidir; Filistin toprakları nereleri kapsar" olmalıdır. Bu sorulara verilecek net bir yanıtın hem İsrail hem de Filistin için baskılayıcı olabileceği aynı zamanda garantörlüğe gidecek bir süreçte muhtemel

garantör ülkelerin de net bir tutum almalarını kolaylaştırabilir. Ancak böylesi bir senaryo olası ihlaller karşısında taraflara yaptırım uygulama zemini oluşturabilir. Aksi hâlde garantörlük modelinde yaptırım gücü oldukça zayıf kalacaktır.

Hem İsrail'in hem de Filistin'in sınırlarının belirlenmesi güvenlik başta olmak üzere sağlanan bazı güvenceleri de daha anlamlı hâle getirebilir. Gazze özelinde bir garantörlük modelinde ise her iki tarafın da ödün verdiği bir ara bölgenin inşa edilmesi ve bu bölgeye barış gücünün yerleştirilmesi önemlidir. Gazze veya tüm Filistin'de Filistinlilere eğitimden ulaşım, sağlıktan altyapıya kadar en temel insanlık hakkı olan imkânların sağlanması ve abluka dâhil bazı sınırlamaların da birtakım güvenceler dâhilinde ortadan kaldırılması elzemdir.

İsrail Ordusunun Gazze'nin Refah kentine düzenlediği saldırılar sonucu bölgeden dumanlar yükseldi.

Olası bir garantörlük modelinde ve barış sürecinin inşasında Hamas'ın pozisyonu da tartışma konuları arasında yer alacaktır. Gazze'deki savaş sonrası süreçte Hamas'ın pozisyonunun nasıl şekilleneceği belirsizliğini korurken gerek İsrail ve Batılı müttefikleri gerekse Mısır ve Suudi Arabistan'ın da aralarında bulunduğu bazı Arap ülkeleri Gazze'nin yönetiminde Hamas'ı istememektedir. Bu noktada İsrail'in Hamas'ı yok etme planı pratikte çok gerçekçi gözükmezken, Abbas yönetiminin veya uluslararası bir gücün Gazze'yi yönetmesi de sorunun çözümü noktasında gerçekçi bir model olmayabilir. Hamas'ın kendisini feshetmesi veya süreçten tamamen dışlanması da sürecin sağlıklı işlenmesini zorlaştırabilir. Nitekim Hamas, Gazze dâhil olmak üzere Filistin halkı arasında yoğun destek alan bir parti konumundadır. Buna karşılık Hamas'ın Filistin'in yönetimine

dâhil edilmesi ve birtakım güvencelerin sağlanması daha rasyonel bir çözüm yöntemi olabilir.

Öte yandan bölgedeki politikalarıyla İsrail açısından tehdit olarak görülen aktörlerden biri olan ve birçok uzman tarafından 7 Ekim'deki kaotik süreçten kazançlı çıktığı iddia edilen İran'ın olası bir garantörlük modeline yaklaşımı da tartışmalı olacaktır. Hem İsrail ve destekçilerinin hem de bölge ülkelerinin sürecin dışında olmasını arzu edeceği İran'ın gelişmeleri etkilemek isteyeceği bir gerçektir. Özellikle Lübnan, Yemen, Suriye ve Irak'taki vekil güçleri aracılığıyla baskılama yöntemine ve söylemsel bazdaki tehditlerine devam etme potansiyeli olan İran'ın süreci doğrudan sabote etmesi ise garantörlük modelinin, bölgesel ve küresel ölçekte destek görmesiyle sınırlandırılabilir.

SONUÇ

1973'ten bu yana en büyük krizi yaşayan İsrail'in saldırgan politikalarını yoğunlaştırdığı gözlemlenmektedir. İsrail'in 7 Ekim'den bu yana sürdürdüğü saldırganlık, Gazze'de ağır bir yıkıma ve binlerce kişinin ölümüne yol açarken, orta ve uzun vadede ne Hamas'ın yok edilmesine ne de mutlak anlamda güvenlik garantisi sağlayacağına dair umut vadetmektedir. İsrail'in sürdürdüğü sınırsız şiddet politikası aynı zamanda ucu açık bir çatışma evresine dönüşerek ulusal güvenliğini daha fazla kırılganlaştırma ve bölgesel güvenliği tahrip etmeye yol açabilecek riskler barındırmaktadır. Çatışmanın, sınırları aşarak bölgesel ölçekte yayılması ve hem devlet hem de devlet dışı silahlı aktörlerin savaşa dâhil olması İsrail'in genel stratejisini akim kılabilir veya çatışmayı kontrol edilebilir çerçeveden çıkarabilir.

Buna karşılık hem bölge ülkelerinin hem de uluslararası sivil toplumun en önemli talebi hâline dönüşen ateşkes çağrısı ve Türkiye'nin sorunun daha kapsamlı şekilde ele alınmasını da sağlayacak olan garantörlük teklifi krizi konuşma ve çözüm odaklı bir formül arayışı için fırsat sağlamaktadır. Türkiye'nin garantörlük teklifinin mevcut koşullarda İsrail yönetimi tarafından kabul görmesi zor olduğu gibi destekçilerinin sunduğu koşulsuz destek de Tel Aviv'in askerî saldırganlığı önceleyen politikaları sürdürmesine neden olmaktadır.

Böylesi bir ortamda Türkiye'nin garantörlük teklifinin amacını ve içeriğini hem küresel kamuoyuna hem de bölgesel ve küresel aktörlere anlatması ve destek araması öncelikli olmalıdır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ve Dışişleri Bakanı Fidan'ın öncülüğünde diplomatik arenada çözüm için faaliyetlerini sürdürmeye devam eden Türkiye, muhataplarına çözüm önerisi sunan bir aktör olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada bu çalışmada incelediğimiz üzere garantörlük teklifi kendi içerisinde bazı zorluklarla da karşı karşıyadır. İsrail'in agresifliği ve bu tür bir teklife kapılarını kapatacağına dair işaretleri, olası bir mekanizmasının kimlerden oluşması gerektiğiyle ilgili sorular ve Hamas'ın geleceğiyle ilgili tartışmalar başlıca zorlukları oluşturmaktadır. Benzer şekilde sınırların nereden başladığının belirsizliği iki devletli çözümü de 1967 sınırları bağlamında bir Filistin devletinin kurulması tartışmasını da belirsiz hâle getirmektedir. Garantörlük teklifinin salt bölge ülkelerini değil aynı zamanda İspanya, İtalya ve olası bir İngiltere desteğiyle güçlendirilmesi ve Endonezya, Brezilya, Çin, Güney Afrika gibi aktörlerin dışarıdan verebilecekleri diplomatik desteğin avantajları üzerine de düşünülmelidir. Öte yandan garantörlük modelinin çok sayıda aktörden oluşmasının beraberinde getireceği zorluklar da olacaktır. Bu nedenle AGİT Minsk Grubu gibi çözüm üreten bir mekanizmadan ziyade taraflara çeşitli güvenceler sağlayabilecek çözüm önerisine ve ortak hedefler ekseninde odaklanmak gerekmektedir.

Dr. Soner Doğan

Lisans eğitimini Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde tamamlayan Doğan, yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde "Türkiye'deki Irak Türkmenlerinin Sosyo-Politik Analizi" başlıklı teziyle tamamladı. Dil eğitimi için Malezya ve İngiltere Cambridge'de bulunarak University of London Goldsmiths College Uluslararası İlişkiler Bölümünde "A critical examination of the role that the colonial mapping of the Iraq/Kuwait border has played in the Baathist narrative of Iraqi nationalism - 1968-1991" başlıklı teziyle ikinci yüksek lisansını yaptı. Doktora eğitimini Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde "Orta Doğu'da Devlet ve Sınır: Irak - Kuveyt İlişkilerinde Sınır Sorunları" çalışmasıyla tamamladı. Ortadoğu siyasi tarihi, Türk dış politikası alanlarında ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış çok sayıda makalesi ve analiz yazıları bulunan Doğan, çalışmalarını sürdürmektedir.

Mesut Özcan

Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde yüksek lisans yaptı. Yüksek lisans tezi ni "Ofansif Realizm Bağlamında Türkiye'nin Güvenlik Yaklaşımı: PKK/YPG Örneği" üzerine hazırlayan Özcan, uluslararası güvenlik ve uluslararası sistemin dönüşümüyle ilgili çalışmalara odaklanmaktadır. Çeşitli düşünce kuruluşları, gazeteler ve dergiler için yükselen güçler, yenilikçi teknoloji rekabetinin uluslararası ilişkilere yansımaları, güvenlik çalışmaları ve değişen güvenlik konseptleri konularında analizler kaleme alan Özcan, Washington D.C.'de ve İngiltere'de dış politika ve uluslararası güvenlik konularında çeşitli araştırmalar yaptı. Doktora çalışmalarına devam eden Özcan'ın yayımlanmış çok sayıda akademik çalışması bulunmaktadır.

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2023

Bu çalışmaya ait içeriğın telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)